
BOUWSTEEN: MIDDELENGEBRUIK EN ROKEN

Introductie

In het GALA (hoofdstuk 3D) wordt het belang om gezond gedrag en gezonde keuzes te stimuleren omschreven. Rondom het voorkomen en vroegsignalering van middelengebruik (roken, alcohol en drugs) worden de volgende resultaten beoogd:

- Er wordt actief ingezet op het voorkomen van het gebruik van alcohol, tabak en drugs door jongeren.
- Er is een netwerksamenwerking voor vroegsignalering alcoholproblematiek.

Aan de volgende doelen wordt gewerkt, met daarbij vermeld de acties die dit van gemeenten vraagt:

- Effectieve lokale drugspreventie
 - Wanneer de lokale situatie daarom vraagt zetten gemeenten een netwerksamenwerking op met relevante partijen om een drugspreventiebeleid op te stellen
- Voorkomen van middelengebruik onder jongeren
 - Gemeenten zetten een samenwerkingsverband op met relevante stakeholders waaronder in elk geval de GGD en de verslavingszorg, stellen een projectleider aan voor het projectmanagement, voeren de tweejaarlijkse jeugdgezondheidsmonitor uit en zetten effectieve interventies in om de gestelde doelen te bereiken.
- Leeftijdsgrens op alcohol
 - Gemeenten zijn zich bewust van het belang van toezicht op en naleving van de leeftijdsgrens en spannen zich in voor een zo goed mogelijke uitvoering van de beginselplicht tot handhaving en het optimaliseren van het bereik van de handhaving.
 - Gemeenten kunnen zich hierbij gebruik maken van de ontwikkelde kennis en expertise van het Trimbos-instituut. Bovendien kunnen gemeenten de bestaande onderlinge samenwerkingsvormen bestendigen en eventueel uitbreiden.
- Vroegsignalering alcoholproblematiek
 - Gemeenten zetten een netwerksamenwerking op met relevante partijen om een aanpak voor vroegsignalering uit te voeren, waaronder in elk geval de GGD en de verslavingszorg. Daarvoor wijst de gemeente een projectleider aan, voert monitoringsactiviteiten uit en maakt een plan van aanpak met partners.
- Terugdringen van roken
 - Gemeenten nemen de rookvrije generatie met concrete doelen en activiteiten op in een lokaal preventieakkoord of hun eigen Nota Gezondheidsbeleid.

Gemeenten kunnen bijvoorbeeld het invoeren van rookvrije omgevingen stimuleren, het op wijkniveau stoppen met roken ondersteunen en maatschappelijke organisaties zoals kinderboerderijen, beheerde speeltuinen, speelplekken, zwembaden, scoutinggroepen en sportverenigingen stimuleren om rookvrij beleid te voeren. Het Nationaal Preventieakkoord is hierbij een belangrijke leidraad.

Cijfers

Vanuit de GGD gezondheidsmonitor wordt er data bijgehouden over verschillende gezondheidsthema's en leeftijdscategorieën. Er zijn vragen over alcoholgebruik, roken en drugsgebruik in opgenomen. Dit op gemeentelijk niveau en op gebiedsniveau: [Brabantscan](#).

Vanuit het Trimbos instituut zijn er verschillende sites met landelijke trends en cijfers over [Trends & cijfers](#), [Cijfers gebruik van alcohol & de laatste statistieken](#), [Cijfers - ROKENinfo.nl](#). Daarnaast zijn er ook cijfers te vinden op CBS Statline. [StatLine - Leefstijl, preventief\) gezondheidsonderzoek; persoonskenmerken](#).

Naast regionale en landelijke data is het belangrijk om lokale signalen vanuit bijvoorbeeld handhaving, politie en/of gebiedsteam op te halen. Hiermee kan inzichtelijk worden gemaakt in welke wijken en buurten er specifiek sprake is problematisch alcohol- en/of middelengebruik en of er ook overlast wordt ervaren door buurtbewoners.

Wat werkt: Bruikbare (erkende) interventie en/of tools

Binnen de Gezonde School aanpak kunnen po en vo scholen ervoor kiezen om [in te zetten op roken, alcohol- en drugspreventie](#). Door het nemen van maatregelen in educatie, de schoolomgeving, signaleren en beleid kunnen scholen bijdragen aan een betere gezondheid voor leerlingen en mogelijke verslaving voorkomen. Een voorbeeld van een maatregel is een jaarlijkse SmokeFree Challenge waarbij aandacht wordt besteed aan niet roken/ vaperen. Wanneer een school voldoet aan de criteria kan deze het themacertificaat roken, alcohol- en drugspreventie aanvragen. Hiermee kan de buitenwereld duidelijk zien dat de school actief is op dit thema.

Onderzoeksinstituut IVO heeft in 2020 een rapport en factsheet gepubliceerd: [Stoppen-met-rokeninterventies voor mensen met een lagere sociaaleconomische positie: overzicht van goede voorbeelden en wat wel en niet werkt](#) waarin wordt ingegaan op de effecten van stoppen-met-rokeninterventies voor mensen in een lagere sociaaleconomische positie. Het rapport bevat voorbeelden van wat wel én wat niet werkt in een stoppen-met-roken aanpak

Vanuit de wetten Wet Publieke Gezondheid en Alcoholwet zijn gemeenten verplicht om iedere vier jaar een gezondheidsbeleid en preventie- en handhavingsplan op te stellen. De interventiekaart kan helpen bij het kiezen van passende interventies om de doelstellingen op alcoholpreventie te behalen.

Het Pharos heeft in samenwerking met GGD-GHOR Nederland en het Trimbos instituut het programma '[Een rookvrij leven voor iedereen](#)' opgezet. Binnen dit programma wordt er met een wijkaanpak door professionals vanuit welzijn en GGD en inwoners 2,5 jaar lang samengewerkt aan een passende aanpak voor hun wijk. Enkele uitgangspunten van het programma zijn het aangaan van het gesprek over roken, cultuurverandering en het verbeteren van het zorgaanbod en toeleiding.

Het is van belang dat het gemeentelijk beleid op het thema van middelengebruik en roken aansluit op de lokale cultuur en naleving. (Sport)verenigingen halen een groot deel van de inkomsten uit de kantine en het schenken van alcohol. Het invoeren van een verbod kan dus verregaande gevolgen hebben. Daarnaast zijn de gevolgen van een alcoholcultuur op sociaal- en gezondheidsgebied groot. Een gemeentelijke aanpak zou zich moeten focussen op het in gang zetten van een cultuurverandering en het stimuleren van gezonde maatregelen.

Het Loket Gezond Leven van het RIVM heeft een [database van erkende interventies](#) op de thema's van roken, alcohol- en drugsgebruik.

Lokale en regionale samenwerking

Lokale samenwerking

Roken, alcohol- en middelgebruik is sterk afhankelijk van de lokale cultuur. Daarom staat of valt een lokale aanpak met de netwerksamenwerking tussen lokale partners zoals de horeca, (jaarlijkse) evenementen, (sport)verenigingen en scholen. Een dergelijke 'community'-aanpak is onderdeel van het programma [Opgroeien in een Kansrijke Omgeving](#).

Landelijke publiekscampagnes

[Stoptober](#) is een jaarlijks terugkerend evenement van 28 dagen in oktober. Duizenden mensen stoppen met roken in die maand. Uit onderzoek blijkt dat mensen vaker gestopt blijven als ze samen met anderen mensen stoppen. Daarom is oktober uitgeroepen tot dé maand om samen te stoppen met roken. De campagne is een samenwerkingsproject van verschillende organisaties die zich inzetten voor gezondheid. Zo zijn KWF Kankerbestrijding, de Hartstichting, het Longfonds, het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport en het Trimbos-instituut betrokken bij het project.

[IkPas](#) is een landelijke campagne waarin men een maand kiest om geen alcohol te drinken. Jaarlijks is er in januari veel aandacht voor de campagne, maar in principe kan er iedere maand worden gestart. Door mee te doen aan ik pas worden mensen zich meer bewust van hun alcoholgebruik, voelt men zich fitter en drinken mensen structureel minder. Gemeenten kunnen ik pas promoten onder inwoners.

Monitoring en evaluatie

Vanuit Rookvrije Generatie er voor gemeenten een mogelijkheid om een inventarisatie uit te laten voeren van de rookvrije omgevingen binnen de gemeente. Aan de hand van deze inventarisatie/startfoto kunnen er vervolgens doelen worden opgesteld voor beleid naar een rookvrije generatie in 2040.

Link met positieve gezondheid

Door minder te drinken, te stoppen met roken en geen schadelijke middelen te gebruiken voelt men zich meteen of na een paar dagen een stuk fitter. Daarnaast is stoppen met gebruiken goed voor de financiële gezondheid door de hoge kosten van bijvoorbeeld sigaretten. Door te stoppen houdt men meer tijd en middelen over voor een andere, gezondere, invulling van het dagelijks leven. Dit werkt positief op het mentaal welbevinden: mensen ervaren minder onrust.

Hoe worden gezondheidsverschillen verkleind

Roken is een van de belangrijkste oorzaken van [sociaaleconomische gezondheidsverschillen](#). Een project, programma of beleid kan worden gefocust op (deel)gebieden waar er grotere gezondheidswinst te behalen is. Er zijn cijfers beschikbaar op wijk- en buurtniveau vanuit de GGD gezondheidsmonitor

Middelen

Een eerste belangrijke stap bij (een nieuwe versie van) een gemeentelijk preventie- en handavingsplan is het kaart brengen welke omgevingen prioriteit horen te krijgen. Dit kan op basis van eerder benoemde cijfers en signalen. Om dit proces op gang te brengen kan er een gemeentelijke coördinator worden aangesteld.

Advies m.b.t. SPUK

Het SPUK onderdeel Opgroeien in een Kansrijke Omgeving & Vroegsignalering Alcoholproblematiek (9) past logischerwijs bij dit thema. Daarnaast is het denkbaar om andere SPUK onderdelen te koppelen. Terugdringen gezondheidsachterstanden (3), kansrijke start (4), leefomgeving (8) en wijkaanpak sociale basis (10) hebben allen raakvlakken. Afhankelijk van de lokale situatie kunnen deze thema's in het PvA aan elkaar worden gekoppeld om de integraliteit te bevorderen.

Coördinatie netwerksamenwerking

Gemeenten hebben binnen het GALA de opdracht om een samenwerkingsverband op te zetten ter voorkoming van middelengebruik onder jongeren. Daarnaast is er een actiepoint om een netwerksamenwerking op te zetten om alcoholproblematiek te vroeg signaleren. SPUK-middelen kunnen worden ingezet om de coördinatiekosten van een dergelijk netwerk te dekken.

Stoppen met roken

Op het gebied van roken kunnen er middelen worden ingezet om rookvrije omgevingen te stimuleren. Daarnaast is het scholen van lokale stoppen met roken coaches een belangrijk onderdeel van een aanpak tegen roken.

Aanjager gezonde sportomgeving

Sportverenigingen zijn een sociale plek waar veel mensen regelmatig komen en waar alcohol en roken nog vaak de norm is. Het is dus belangrijk dat alcohol in de sport(kantine) minder normaal wordt. Daarnaast past roken niet binnen de gezonde omgeving die een sportplek zou moeten zijn. Vanuit de gemeente kunnen sportverenigingen worden ondersteund in het realiseren van een gezondere sportomgeving. Deze rol zou binnen de gemeente kunnen liggen, maar ook worden uitgevoerd door een buurtsportcoach of gezondheidsbevorderaar.

Meer informatie

- [De gezondheidseffecten van roken](#)